

UH-lovutvalget
uhlovutvalget@kd.dep.no

Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon 21 02 34 00
Besøksadresse Tullins gate 2
Kontingentkonto 8101 51 77837
Bankkonto annet 8101 28 96883
post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no
Foretaksnr 971 422 505

Deres ref:

Vår ref: 192810/1

Vår dato: 15.05.2019

Innspill 2 til lovutvalg UH

Forskerforbundet oversender med dette et andre innspill til UH-lovutvalget. Forbundets første innspill berørte reglene knyttet til ansettelse i UH-lov og statsansattelov med aktuelle forskrifter. Dette innspillet vektlegger i hovedsak spørsmål om faglig frihet og medvirkning.

Forskningsbasert utdanning

UH-loven § 1-3, a) er ikke tydelig på hva prinsippet om forskningsbasert utdanning innebærer. Dette har avstedkommet en rekke tolkninger på hva som kan og bør legges i dette begrepet – fra at utdanningen skal gis av aktive forskere i det spesifikke fagområdet i den ene enden til at en lærer med innsikt i oppdatert forskning er tilfredsstillende i den andre. Forskerforbundet oppfordrer lovutvalget i sin utredning til å diskuterte denne problematikken og dermed legge noen føringer på hvordan forskningsbasert utdanning skal forstås og hvilke implikasjoner dette vil ha for disponeringen av arbeidstid og ressurser til de vitenskapelig ansatte. Vi viser her til Bernts kommentarutgave (2016, s. 30):

Poenget er at den undervisning som gis skal være *basert* på den til enhver tid foreliggende beste kunnskap på området; institusjonen skal med andre ord være faglig *à jour* og i stand til å formidle kunnskap fra forskningsfronten i vedkommende fag så langt det aktuelle undervisningstilbud gjør det naturlig.

Forskerforbundet legger videre til grunn at vitenskapelige ansatte som er involvert i undervisning og veiledning må ha tilstrekkelig faglig grunnlag for å forstå og analysere forskningsresultater og nok tid og ressurser til å være oppdatert på den siste forskningen. Dette innebærer et minimum av tid/ressurser til FoU-virksomhet. I dag finnes det ikke nasjonale retningslinjer eller avtaler som sikrer de ansatte FoU-tid og mange steder gis kun arbeidstid og ressurser til FoU-arbeid etter søknad. Dessuten registrerer vi en økende bruk av rene undervisningsstillinger ved flere universiteter. Dette synes å utfordre idealet om kombinerte stillinger og forskningsbasert utdanning. Uten tid og ressurser til egen FoU-aktivitet er den akademiske friheten illusorisk. Alle [undersøkelsene av tidsbruk](#) som er gjennomført for sektoren, viser at de vitenskapelig ansatte arbeider langt mer enn normal arbeidsuke og har vansker med å finne tid – særlig sammenhengende tid - til FoU-arbeid. Forskerforbundet oppfordrer lovutvalget til å vurdere om UH-loven § 1-5 (1) kan utdypes i så måte:

(1) Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet. Institusjonene har et ansvar for å sikre at undervisning, forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid holder et høyt faglig nivå, og utøves i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper. **De vitenskapelig ansatte skal sikres tid og ressurser til dette forsknings- og utviklingsarbeidet.**

Akademisk frihet

Det er over ti år siden akademisk frihet ble lovfestet og utredningen som ligger til grunn for dette, er stadig lesverdig (NOU 2006:19). Samtidig har det skjedd store endringer i etterkant av lovfestingen. Skillene mellom UH-sektoren og de andre forskningsutførende sektorer er mindre klare ettersom universiteter og høyskoler i større grad utfordres til å skaffe ekstern finansiering og tilby oppdragsforskning i konkurranse med andre aktører. Videre har flere forskningsinstitutter som primært driver med oppdragsforskning blitt innlemmet i universiteter. Behandlingen av NOU 2006:19 og Venstres dokument 8-forslag (Dokument 8:7 S, 2009–2010) om å sikre også forskere utenom UH-sektoren akademisk frihet i lovverket, viste at Stortinget ikke mener at den akademiske friheten kan formuleres like klart for instituttsektoren som for universiteter og høyskoler. Hvilke konsekvenser de siste årenes utvikling, hvor institutter innlemmes i universiteter, får for den lovfestede akademiske friheten, bør diskuteres av utvalget.

Vi ser dessuten at den akademiske friheten utfordres og undermineres i Europa, med noen sterke eksempler fra Tyrkia og Ungarn. Det er imidlertid ikke bare slike politiske bestemte angrepene på den akademiske friheten som fører til press og usikkerhet. Dette kommer fram i en rekke nyere studier, eksempelvis en spørreundersøkelse utført av prof. Terence Karran gjennom EU-prosjektet [Safeguarding Academic Freedom in Europe](#) sendt ut til vitenskapelig ansatte over hele Europa.¹ Denne undersøkelsen som inkluderer norske respondenter viser at kunnskapen om akademisk frihet og dens forpliktelser og vern er begrenset også blant vitenskapelig ansatte i Norge:

- 60 % vet ikke om egen institusjon har en policy angående akademisk frihet
- 35 % er ikke enige i at de har en «adequate working knowledge of the concept of academic freedom»
- Bare 18 % mener egen institusjon har bidratt med en adekvat introduksjon til akademisk frihet
- Rundt 80 % sier de ønsker mer informasjon og like mange etterlyser seminarer og diskusjoner om akademisk frihet ved egen institusjon
- Over 35 % mener også at forskningsfriheten er redusert de siste årene
- To av tre (65 %) er enig i at det å måtte «apply for funds for specific projects stops me from choosing topics that my “academic instinct” tells me are worth while»
- Over 60 % mener respekten for akademisk frihet har gått ned det siste tiåret

Dette antyder at lovfestingen ikke i seg selv er et tilstrekkelig vern av den akademiske friheten. Et stort dilemma er de ulike og potensielt motstridende interessene mellom individ (frihet) og institusjon (autonomi) – særlig med det stadige økende trykket på ekstern finansiering, strategiske prioriteringer og nytteverdi. Eksisterer det reell akademisk frihet dersom de ansatte ikke har tid og ressurser til FoU-arbeid utenom det de selv klarer å skaffe ekstern finansiering til?

---

¹ Se den oppsummerende artikkelen “[Measuring academic freedom in Europe: a criterion referenced approach](#)” i *Policy reviews in Higher Education* 2017:1.

Forskerforbundet mener kanskje det viktigste utvalget kan bidra med er en diskusjon og klargjøring av hvordan akademisk frihet best kan ivaretas og utøves i møte med skiftende utfordringer. Vi foreslår at institusjonenes rolle i å verne om og frambringe akademisk frihet og redelighet tydeliggjøres med en mer aktiv formulering i lovteksten. Et forslag kan være å legge til ordet «aktivt» i § 1-5 (1):

Universiteter og høyskoler skal **aktivt** fremme og verne akademisk frihet.

For øvrig viser vi til vårt notat [Akademisk frihet under press](#), som behandler noen av utfordringene norske vitenskapelige ansatte i dag står ovenfor.

Medvirkning og kollegiale organ

UH-lovutvalget er blitt presentert for fagorganisasjonenes bekymring for at den avtafestede medbestemmelsen ikke følges godt nok opp i sektoren. Universitets- og høyskolesektoren har i tillegg hatt en lang tradisjon med medvirkning gjennom kollegiale organ. De kollegiale organene er blitt avvirket flere steder de senere årene, noe som bidrar til å forsterke oppfatningen av at medbestemmelsen er under press.

Demokrati og medvirkning har en verdi i arbeidslivet generelt og i academia spesielt. Til den akademiske friheten har tradisjonelt hørt fagfellesskapets ansvar for den vitenskapelige og fagstrategiske utviklingen, noe som er blitt ivaretatt gjennom beslutninger fattet i kollegiale organ på den ene siden og muligheten til å velge ledere blant egne fagfeller på den andre. Prinsippet om valgt rektor som normalordning ble endret ved forrige revisjon av loven, og valgt ledelse og kollegiale styrer med ansattrepresentanter og beslutningsmyndighet på lavere nivåer er mindre vanlig i dagens institusjonslandskap. Resultatet er et demokratisk underskudd med påfølgende frustrasjon blant de ansatte. Dette forsterkes av strukturreformen som har gitt større og mer komplekse virksomheter med flere campus med til dels store avstander som vanskeliggjør gjennomføring av møter på tvers av organisasjonen og tradisjonelle allmøter. Oppfatningen av manglende medvirkning er dokumentert gjennom en rekke undersøkelser. (Se vårt [Kunnskapsnotat – Medbestemmelse under press](#)).

Forskerforbundet vil derfor anmode lovutvalget om å vurdere hvordan universitetsdemokratiet kan revitaliseres. § 4-4 sikrer studentenes medvirkning i alle kollegiale organ som tildeles beslutningsmyndighet, men noen tilsvarende paragraf finnes ikke for de ansatte. Dagens UH-lov er tydelig på styrets ansvar for institusjonens virksomhet (kap. 9), men Forskerforbundet mener dagens § 9.2 (4) i for liten grad forplikter styret på faglig medvirkning og vil foreslå en endring i ordlyden.

Dagens ordlyd:

- (4) Styret selv fastsetter virksomhetens interne organisering på alle nivåer. Organiseringen må sikre at studentene og de ansatte blir hørt.

Forskerforbundets forslag:

- (4) Styret selv fastsetter virksomhetens interne organisering på alle nivåer. **Organiseringen må sikre de ansatte og studentene faglig medvirkning på alle organisasjonsnivå gjennom valgte representanter i organ med beslutningsmyndighet.**

Lovutvalget er sikkert kjent med den svenske offentlige utredningen [En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan](#) (SOU 2019:6), som også diskuterer disse utfordringene og tar til orde for at akademisk frihet, kollegial medvirkning og forskningsbasert utdanning skal lovfestes i Sverige.

Opphavsrett og immaterielle rettigheter

Forskerforbundet er opptatt av at de ansatte ikke skal oppleve strammere bindinger til eksterne aktører og måtte oppgi sin akademiske frihet og sine immaterielle rettigheter i lys av utviklingen i UH-sektoren. Her mener vi lovutvalget bør foreta en avveieende diskusjon og at opphavsretten kan nedfelles i UH-loven.

Det er en økende forventning til UH-institusjonene om å bidra til innovasjon og fornying. Regjeringen er dessuten i ferd med å utforme en politikk for å styrke utdanningenes arbeidslivsrelevans og er tydelige på sektorens betydning for nye næringer og økt konkurransekraft i norsk næringsliv. Denne politikken inkluderer strategier for digitalisering og bruken av metadata, og overgangen til åpen tilgang til forskningspublikasjoner og langsiktige planer om åpen forskning. Det pågår også et arbeid for å styrke insentivstrukturen for kommersialisering av forskning (jf. Menon 9/2018 med påfølgende høring), som er relevant i denne sammenheng. I lys av den økende kommersialiseringen og ønsket om en langt tettere kobling mellom UH-sektoren og eksterne aktører mener Forskerforbundet det er behov for å tydeliggjøre universiteter og høyskolars «interesseløse» rolle når det gjelder å gi eksklusivitet til eksterne aktører. Her er det mange interessekonflikter, herunder eksterne partners ønsker og kravet om kritisk distanse og åpenhet/tilgang for alle. Vi anbefaler utvalget å vie dette oppmerksomhet og særlig se på hvilke konsekvenser dette kan få ikke bare for den akademiske friheten, men også de vitenskapelig ansattes immaterielle rettigheter.

Universiteter og høyskoler har ikke inntekter eller driver annen virksomhet som er avhengig av at de overtar rettigheter til åndsverk skapt av ansatte. Det er ikke nødvendig med overdragelse av rettigheter for at man skal kunne drive forskning, undervisning og formidling. Det er derfor vanskelig å se at disse institusjonene har noe legitimt behov for å få slike rettigheter overdratt til seg. Forskerforbundet vil peke på omforente og gode rettighetspolitikker ved UiB og UiO som eksempler til etterfølgelse, men opplever at flere andre universiteter og høyskoler har innført virksomhetsvise rettighetspolitikker hvor de ansattes opphavsrett overdras til arbeidsgiver. Det kommer fram av forarbeidene til den nye åndsverkloven (Prop. 104 L (2016–2017) avsnitt 6.8.1) at for «vitenskapelig ansattes virksomhet har den tradisjonelle oppfatning vært at det ikke er nødvendig eller rimelig at rettighetene til deres forskningsarbeider går over til universitetet eller høyskolen». Forskerforbundet mener dette bør lovfestes i UH-loven.

Med vennlig hilsen
Forskerforbundet

Guro Elisabeth Lind
Leder

Hilde Gunn Avløyp
Generalsekretær